

STUDII ȘI MATERIALE

DESPRE ALTE VASE PRISMATICE DIN JUDEȚUL BOTOȘANI

Maria DIACONESCU*

Keywords: North-East Romania, Chalcolithic, Cucuteni Culture, rectangular vessels.

Este binecunoscut faptul că în multe așezări cucuteniene, alături de vasele obișnuite există altele ce suscită un interes deosebit datorită originalității și complexității lor, atât în ceea ce privește forma cât și decorul, destinația lor. Sunt forme rare, unele cu o ornamentație deosebit de rafinată, piese unicate ce ies din canoanele obișnuite și care subliniază relația ce există între artă și religie, viața spirituală și cea materială, cu implicații în manifestările culturale, artistice și de mentalitate. Un exemplu în acest sens îl constituie vasele rectangulare.

Astfel de vase au apărut în mai toate culturile neo-eneolitice¹ din Balcani, și în cele din România precum: Vinča², în nivel Tisa I³, în cultura Zau⁴, Turdaș⁵ (într-o enumerare parțială). Și în cultura Petrești – care a contribuit la geneza culturii Cucuteni⁶, se găsește acest gen de vase cu tendințe spre unghiularizare.

În cadrul culturii Cucuteni, vase de acest tip apar la nivelul etapei A - la Izvoare⁷, Ariușd⁸, Hăbășești⁹, Tîrpești¹⁰ Mărgineni - Cetățuia¹¹, și în faza B¹² - la Podei - Tîrgu Ocna și Ghelăiești-Nedeia, Poduri - Dealu Ghindaru, Șipeniț. Însă cele mai realizate par a fi cele de la Drăgușeni-Ostrov¹³ și cel din colecția Platar¹⁴, atât pentru faptul că vasele au putut fi întregite, cât și pentru decorul bogat, realizat cu atenție, elaborat. Cercetările din așezări de fază A-B nu au relevat și această categorie, a vaselor prismatice. Abia acum, în așezarea de la Pod Ibăneasa - Vorniceni se semnaleză prezența acestei categorii de forme. Cele mai frecvente motive decorative pe vasele patrulatere sunt de tip geometric în toate cele trei faze ale culturii, după cum s-a putut observa.

În rândul acestei categorii de vase culturale – recipientele prismatice se găsesc în număr redus, în toate cele trei faze ale culturii Cucuteni. Decorul, în acord cu faza culturală

* maryadya@yahoo.com

¹ S. Marinescu Bîlcu și M. Ceacăru, *Un vas cultic cucutenian de la Izvoare - Piatra Neamț*, în „Memoria Antiquitatis”, XIX, 1994, p.97 - 114.

² Fl. Drașovean, *Cultura Vinča târzie (Faza C) în Banat*, 1996, Pl. XXXVI/1a-1b.

³ Gh. Lazarovici, *Der Vinča -C-Shoch in Banat*, în *Relation Thraco-Ilyria-Helléniques*, 1994, p. 62-100.

⁴ Gh. Lazarovici, *The Zau culture*, în Fl. Drașovean, D. I. Ciobotaru and Margret Maddison (ed), *Ten years after: The Neolithic of the Balkans, as uncovered by the last decade of research, Proceedings of the Conference held at the Museum of Banat on November 9th-10th, 2007*, p. 179-217.

⁵ M. Roska, *Die Sammlung Zsofia von Torma*, 1941, fig.86/11-12, 87/4, 92/7-14, 93.

⁶ I. Paul, *Cultura Petrești*, 1992, pl. XX/fig. 10a-10b.

⁷ R. Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936-1948*, Buc., 1957, pl. VII.

⁸ F. László, *Les types des vases peint d'Ariușd*, în „Dacia”, I, 1924, p. 18, pl. IX/1-5.

⁹ Vl. Dumitrescu și colab., *Hăbășești*, 1954, p. 385, fig. XCIII/15.

¹⁰ Șt. Cucuș, *Vase prismatice neo-eneolitice*, în „Memoria Antiquitatis”, IV-V, 1972-1973, p. 68-72, fig. 3.

¹¹ D. Monah, *Vase coșuleț cucuteniene*, în *Carpica*, X, 1978, p. 45-53, fig.1/1-3, fig. 3/3, fig. 4/a-b.

¹² Șt. Cucuș, *Vase prismatice neo-eneolitice*, în „Memoria Antiquitatis”, IV-V, 1972-1973, p. 68, fig. 4/1,3; D. Garvăn, *Vase rectangulare din așezarea eneolitică de la Poduri - Dealu Ghindaru*, în „Angvustia”, 12, 2008, p. 57-66; V. Childe, *Shipenitz A Late Neolithic station with painted Pottery in Bukovina*, în “The Journal of the Royal Anthropological Institute”, 1923, p. 276, fig. 22.

¹³ A. Crișmaru, *Contribuții la o monografie arheologică*, 1977, p. 53-54, fig. 37.

¹⁴ *Ențiklopedia Tripolskoi țivilizații*, 2004, vol. I, p. 160.

căreia îi aparține, este destul de divers¹⁵, acea „unitate în diversitate” – fiind dictonul ce reflectă o situație de fapt, în cazul acestei culturi, dacă analizăm piesele cunoscute din această categorie de forme.

Piese care fac obiectul articolului de față provin din așezarea Vorniceni - Pod Ibăneasa din faza A-B și un vas de la Liveni - Sărături, din faza B a culturii Cucuteni.

În așezarea cucuteniană de la Vorniceni-Pod Ibăneasa, în gropile de cult - Gr. 40 și Gr. 25¹⁶, în gropile menajere - Gr. 32, Gr. 41 și în L11, s-au găsit mai multe fragmente ceramice de vase prismatice. Cele mai multe informații le oferă fragmentul de vas descoperit în Gr. 40, din care s-a păstrat mai bine de 1/4 dar și alte câteva fragmente, care însă nu au legătură între ele și sunt șterse în cea mai mare parte. Vasul a fost destul de mare (fig. 2 și 3) dacă luăm în considerare singura dimensiune pe care o cunoaștem - înălțimea, de 23,5 de cm. Dintr-o latură lungă s-a mai păstrat un fragment de 20 cm lungime, (apreciind că ar fi avut cca 28-30 cm), iar dintr-o latură scurtă un fragment de 14 cm, (ce ar fi avut cca 18- 20 cm). Vasul a fost modelat din pastă de calitate semifină, omogenă, folosindu-se ceramică pisată drept degresant. A fost angobat interior și pe fund. Baza vasului este ceva mai groasă decât pereții săi. Fragmentul laturii lungi se arcuiește ușor spre interior, iar cel din latura scurtă are peretele plat. Buza vasului, groasă de un centimetru, puțin rotunjită, este aplecată spre interior. Decorul vasului mai ales pe latura lungă, a fost afectat, șters, înnegrit prin ardere sau condițiile de zacere, pictura observându-se destul de vag. Atât cât se observă, prezintă un decor tricrom specific mai degrabă fazei A. Pe latura scurtă, unde s-a conservat cel mai bine decorul, pe fondul roșu al vasului s-au desenat pe verticală spirale în S, rezervate cu negru din fond, interspațiul fiind acoperit de benzi albe ce descriu o altă vultă spiralică, astfel că motivul apare dublat. Latura lungă a vasului a fost divizată în două registre orizontale, încadrate într-un chenar realizat din două benzi negre și una albă. Registrul superior este mai lat cu doi cm față de cel inferior, însă ambele registre prezintă același motiv decorativ - spirala, ce se desfășoară de această dată pe orizontală. Muchiile vasului rotunjite, îndulcite prin netezire, sunt în unghi de cca 90°.

Fragmente de la un alt vas pictat tricrom (fig. 5-6) au fost găsite în Gr. 25 și Gr. 32. Datorită faptului că se păstrează bucăți reduse ca dimensiune, nu putem aprecia dimensiunile vasului. Baza vasului are grosimea de un aproape un centimetru, iar pereții au 0,6 cm. Fragmentul mai mare are lungimea de 10 cm. Piesa a fost realizată din pastă de foarte bună calitate, omogenă, densă, fină, arsă la roșu. Vasul a fost angobat interior și pe fund, iar pe cele patru laturi culoarea roșie constituie fondul pentru pictură. Cele două fragmente sunt de fapt segmente din laturile și baza vasului. Pe acestea sunt pictate benzi albe și negre ce se succed unele după altele. Pe muchia vasului s-au trasat benzi verticale albe și negre, pe același fond roșu. Peretele din spate al vasului a fost pictat într-o singură culoare, cu roșu.

Alte două fragmente – dintr-un perete lateral, o porțiune din bază și o muchie, aparțin unui exemplar de dimensiune medie, descoperite în L11 și Gr. 41 (fig. 4), gros de un centimetru, modelat din pastă fină, omogenă, de culoare gălbuie, amestecată cu cioburi pisate. Înălțimea fragmentului mai mare este de 13 cm. Fragmentul de bază și de perete lateral formează un unghi obtuz, ceva mai mare de 90°. Pereții vasului au fost lustruiți și ornamentați cu ghirlande ce se prind de muchia vasului – benzi liniare albe pe înveliș roșu și altele cruțate

¹⁵ A. Crișmaru, *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*, 1977, p. 53-54, fig. 37; D. Monah, *Vase coșuleț cucuteniene*, în „Carpica”, X, 1978, p. 45-53; *Ențiklopedia Tripolskoi țivilizații*, 2004, vol. I, p. 160; M. Videiko 2004, p. 160 și p. 543; V. Dergacev, *Bestattungsexplax der spiton Tripolje-Kultur*, 1991, fig. 83/7; Gordon Childe, *Shipenitz: A Late Neolithic station with painted Pottery in Bukovina*, în „Journal of the Royal Anthropological Institute”, 1923, p. 276, fig. 22; C.-M. Lazarovici, *Din nou despre vasele de tip coșuleț*, în *De Hominum Primordiis. Studia in honorem Professoris Vasile Chirica*, G. Bodi, M. Danu, R. Pîrnău (eds.), *Scripta archaeologica et historica Dacoromaniae*, Redigit V. Spinei, VII, 2013, p. 127-140.

¹⁶ M. Diaconescu, *Aspecte ale unor practici magico-religioase în așezarea cucuteniană de la Vorniceni, Pod Ibăneasa, Jud. Botoșani*, în „Acta Moldaviae Septentrionalis”, XI, 2012, p. 14-25.

cu alb din învelișul roșu se succed ritmic. Astfel de motive ornamentale în ghirlandă, caracteristice finalului fazei A, dar mai ales fazei A-B, se întâlnesc pe pahare la Drăgușeni Ocoale¹⁷ și la Traian-Dealul Fântânilor¹⁸, în distribuție inversată - roșu pe fond alb. Pe muchia vasului sunt trasate trei benzi albe, verticale.

Un mic fragment (fig. 5/2; 6/2) descoperit passim, a făcut parte dintr-un vas tip coșuleț, de mici dimensiuni, lucrat atent, din pastă foarte fină, arsă la roșu. Unghiul obtuz pe care îl are latura față de bază prezintă un vas cu baza mică și gura mai dezvoltată. Și pe acest fragment a fost pictat același motiv în ghirlandă, de această dată cu roșu pe fond alb.

În cadrul cercetărilor arheologice de la Liveni - Sărături în anul 1994, în așezarea cucuteniană de fază B, în SIV, au fost descoperite fragmente dintr-un vas prismatic ce au permis reconstituirea sa (fig. 7). Acesta a fost modelat din pastă fină, de calitate, bine ars, de culoare roșu-roz. Are înălțimea de 15 cm, dimensiunea bazei de 21x24 cm, iar a gurii este de 18x23, fundul gros de 2,5 cm. Pereții vasului sunt aplecați spre interior, astfel baza este mai mare, iar gura vasului este ceva mai mică. Buza vasului este subțiată și ușor aplecată spre interior. Pe mijlocul laturilor lungi poartă urmele a două torți rupte din vechime, perforate vertical. Piesa nu a fost decorată. Acest recipient este asemănător celui descoperit la Usatovo, în arealul Tripolie, de asemenea din faza B. Se deosebește de acesta prin faptul că nu are decor și îi lipsește acel „șnur” de sub buză¹⁹.

Această formă, vasul prismatic, s-a impus în toate cele trei faze ale culturii Cucuteni, probabil datorită utilizării sale în cadrul ritualurilor magico-religioase. Nu este întâmplătoare nici descoperirea acestora în gropile de cult. De asemenea motivele decorative de pe vase au avut o semnificație cultică - în special spirala - interpretată drept ideogramă, simbolul magic, cel mai cunoscut și frecvent utilizat pentru virtuțile sale, acestuia atribuindu-i-se o valoare culturală sau religioasă.

ABOUT OTHER PRISMATIC VESSELS FROM BOTOȘANI COUNTY

In the archaeological researches from Vorniceni - Pod Ibăneasa and Liveni - Sărături, Botoșani County, different types of vessels specific to the Cucuteni culture were discovered. Among these are the rectangular vessels, a form found in all three phases of the Cucuteni culture. These are included among the cultural vessels, they are part of the rare vessels category.

In this article, four such pieces, were found in a fragmentary state, from the Cucutenian phase A-B settlement at Vorniceni - Pod Ibăneasa and a Phase B vessel from Liveni - Sărături. The pieces were presented according to the chronological criterion.

¹⁷ A. Crișmaru, *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*, 1977, p. 94-95, fig. 63/6; 64/1-2.

¹⁸ Vl. Dumitrescu, *La station préhistorique de Traian*, în „Dacia”, IX-X, 1941-1945, pl. 1/3.

¹⁹ *Ențiklopedia Tripolskoi țivilizații*, 2004, vol. I, p. 543.

Fig. 1 Harta Jud. Botoșani cu amplasarea localităților Vorniceni și Liveni.

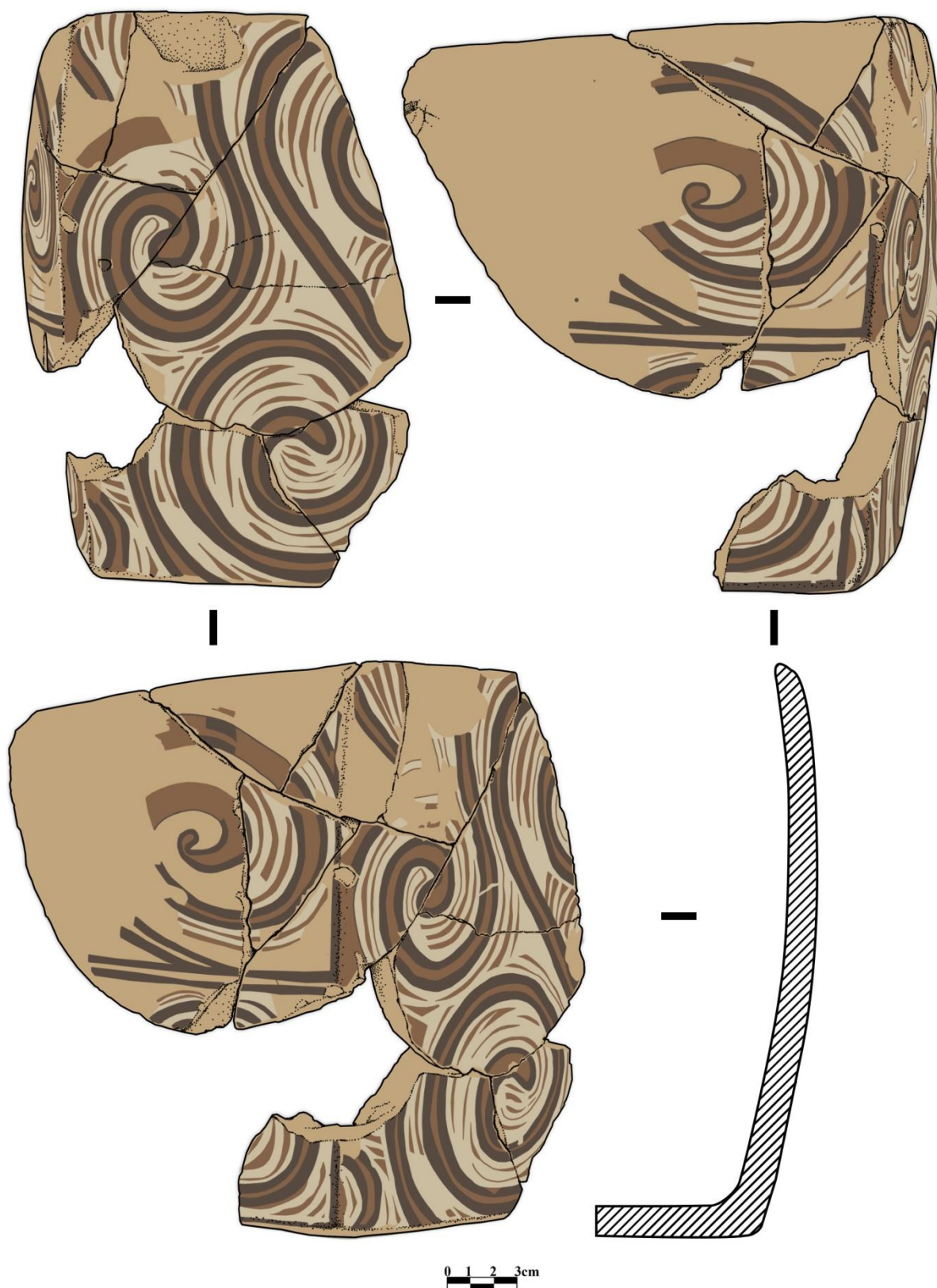

Fig. 2 Vorniceni-Pod Ibăneasa. Vas prismatic fragmentar, Gr. 40 (desen).

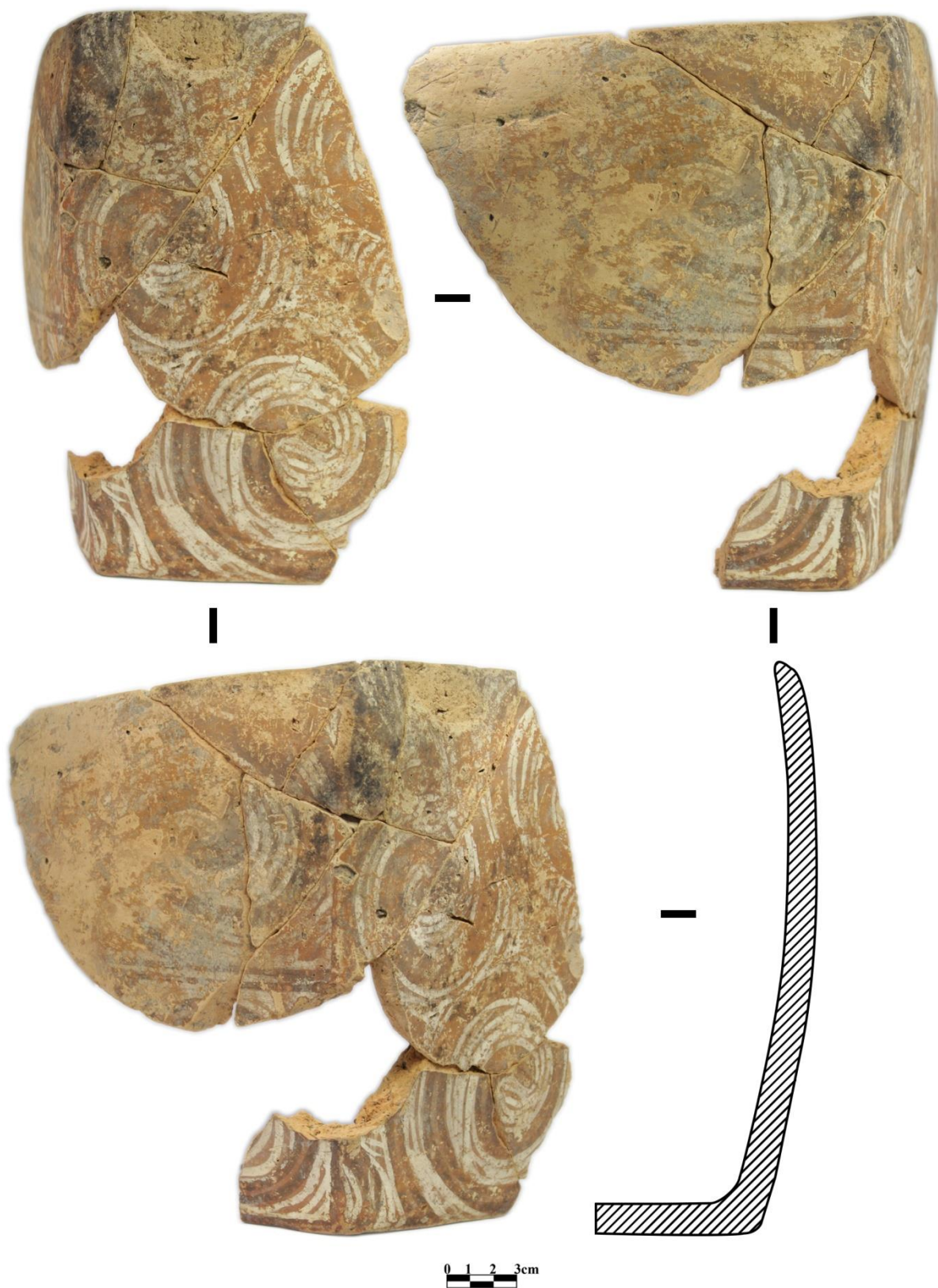

Fig. 3 Vorniceni-Pod Ibăneasa. Vas prismatic fragmentar, Gr. 40 (foto).

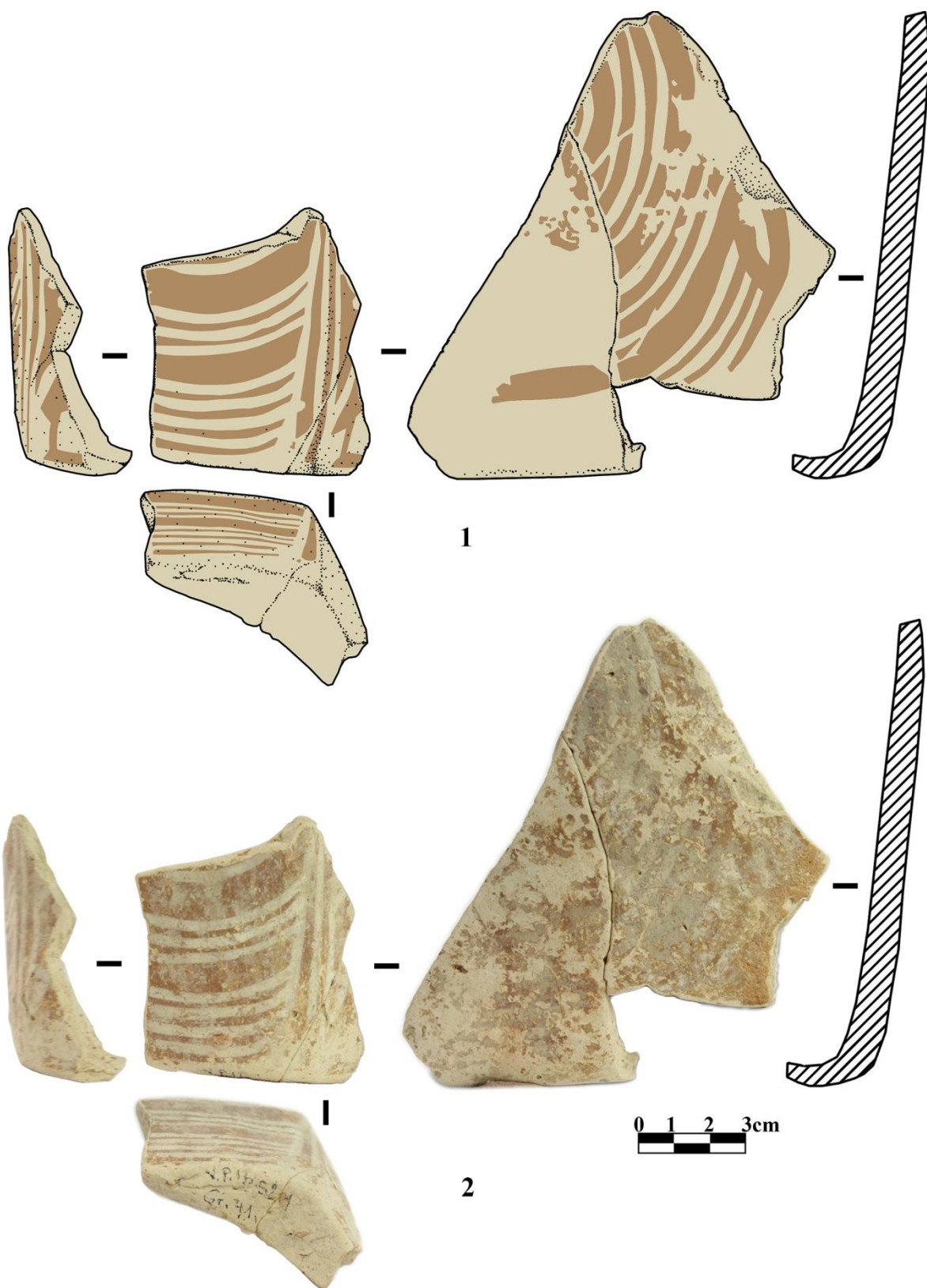

Fig. 4 Vorniceni-Pod Ibăneasa. Vas prismatic fragmentar, L.11, Gr.41, (1-desen și 2-foto).

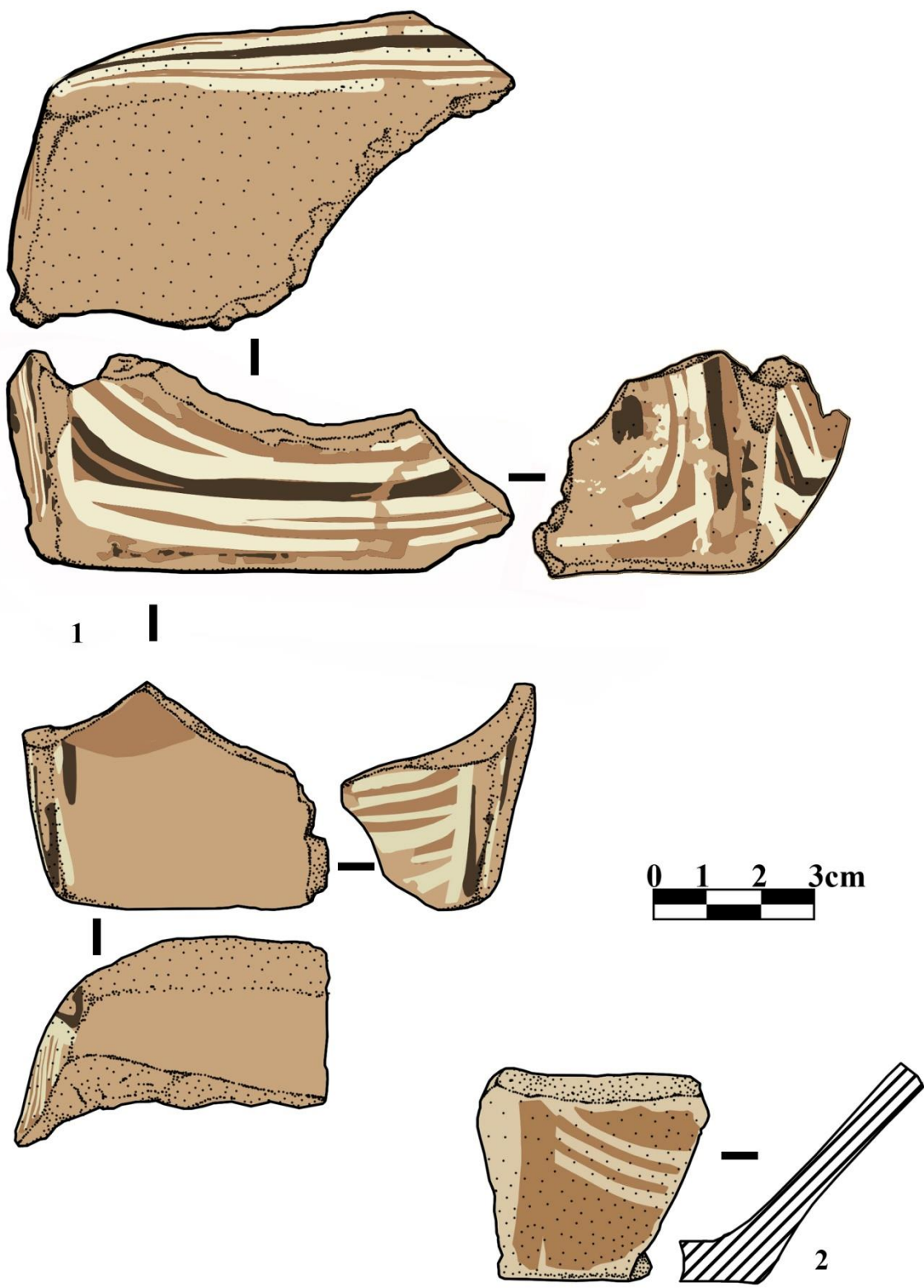

Fig. 5 Vorniceni-Pod Ibăneasa. 1-Vas prismatic fragmentar, Gr. 25 și Gr.32, (desen); 2-Vas prismatic fragment, passim, (desen).

Fig. 6 Vorniceni-Pod Ibăneasa. 1-Vas prismatic fragmentar, Gr. 25 și Gr.32, (foto); 2-Vas prismatic fragment, passim, (foto).

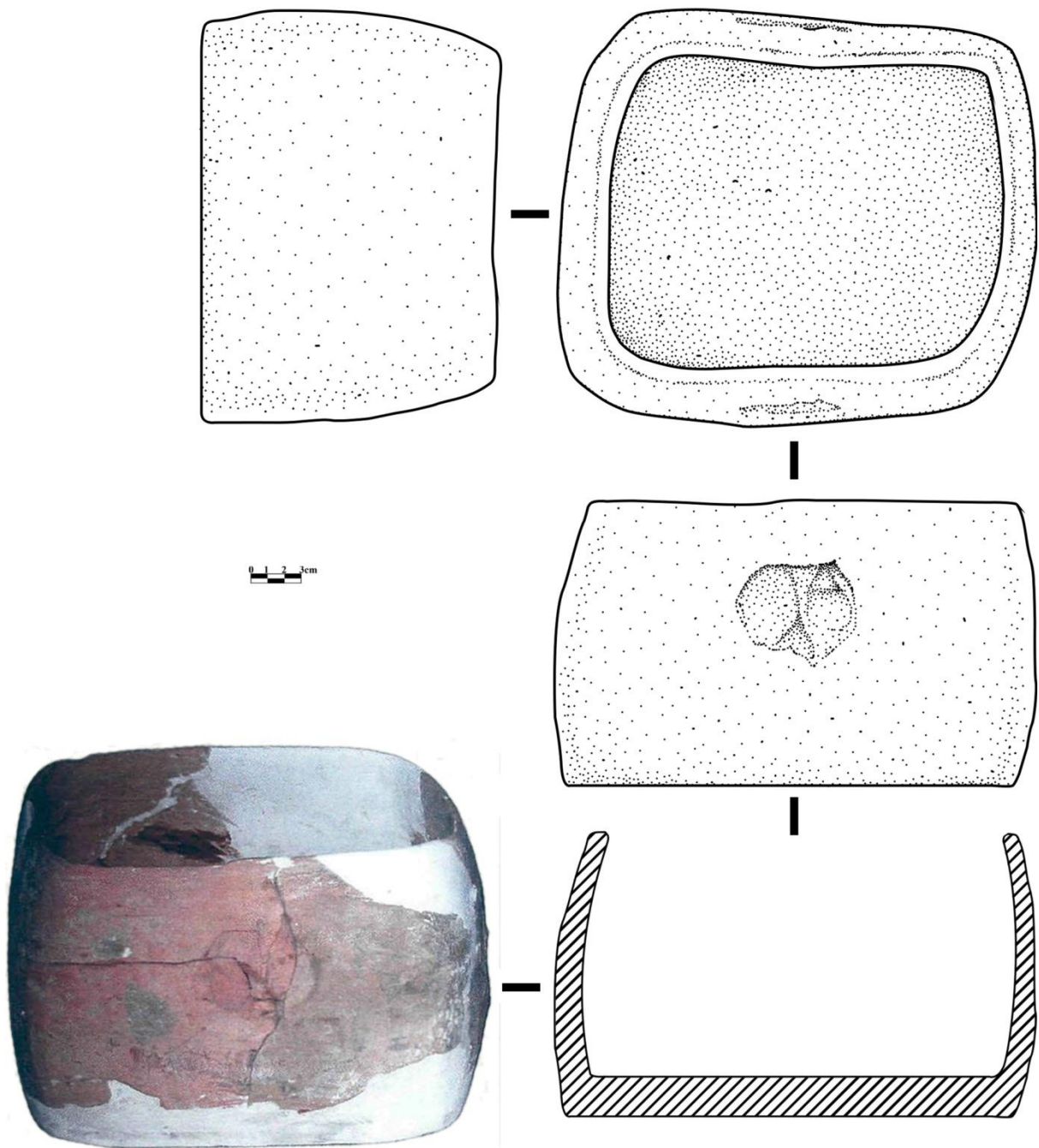

Fig. 7 Liveni-Sărățuri. Vas prismatic, S.4.